

Olszewski, E.

Film o Łomonosowie

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 1/2, 424-425

1956

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

niez instytuty prawa, etnografii, archeologii itd. Niewątpliwą zaletą książki jest właśnie ten rozległy zasięg, jaki stara się objąć: poszczególne studia poświęcone są nauce historycznej na Ukrainie, Białorusi, Litwie, Łotwie, w Estonii, Armenii, Gruzji, Azerbajdżanie, Tadżykistanie, Uzbekistanie, Kazachstanie i Turkmenii. Osobne rozdziały poświęcono również rozwojowi archeologii i etnografii, naukom pomocniczym i archiwistyce, rozwojowi historii gospodarczej i powszechnej.

Z rozległością horyzontów nie idzie jednak w parze pogłębienie filozoficzne, które dla dziejów historiografii wydaje się szczególnie ważne. Książka będąca zbiorem studiów bardzo licznego kolektywu autorów nie daje wyraźnego obrazu postępu nauk historycznych, ale raczej — co zresztą zapowiada już sam tytuł — przynosi szkice o poszczególnych osobistościach, kierunkach i instytucjach. W szczególności brak wyraźnego rozróżnienia między procesem gromadzenia historycznych wiadomości od najdawniejszych kronikarzy aż po archiwalne badania XIX wieku a procesem postępu w zakresie pojmowania życia społecznego i jego rozwoju. Książka nie pomija tej drugiej sprawy — osobne szkice poświęcono np. historycznym poglądom dekabrystów, Puszkina, Bielińskiego, Hercena i in., ale i nie wiąże jej w wystarczającej mierze z rozwojem poglądów filozoficznych i społecznych.

B. S.

*Film o Łomonosowie*¹.

Życie i dzieło wielkich uczonych niejednokrotnie już stanowiły temat filmów. Zadanie, jakie stawano przed twórcami tych filmów, nie było łatwe. Główna bodaj trudność polegała na właściwym powiązaniu filmowej opowieści o dziejach życia uczonego z filmowym przedstawieniem jego dorobku naukowego, głównych kierunków jego myśli i procesu rozwoju tej myśli.

Najczęściej filmy o wielkich uczonych nie potrafiły sprostać tak postawionemu zadaniu, często nawet nie kusiły się o jego rozwiązanie. Filmy te w sposób mniej lub więcej przekonujący mówiły jedynie o życiu uczonego, o jego działalności organizacyjnej, o trudnościach zewnętrznych, jakie musiał pokonywać. Jeżeli ukazywały wielkość uczonego, to raczej wielkość jego charakteru niż wielkość jego myśli.

Film o Łomonosowie nie wyróżnia się w jakiś szczególny sposób spośród innych filmów o uczonych. Twórcy filmu pragnęli pokazać zasadnicze momenty działalności Łomonosowa oraz zasadnicze kierunki jego pracy naukowej. Nie udało się im jednak stworzyć zwartej całości i film jest raczej zbiorem scen, ukazujących fragmenty życia i pracy twórcy prawa zachowania materii.

¹ Michał Łomonosow. Scenariusz — L. Rachmanow, reżyseria — A. Iwanow, zdjęcia — M. Magidi i L. Sokolski, muzyka — W. Puszkow, w roli Łomonosowa — B. Liwanow, w roli Richmanna — A. Eskoła, w roli Schumachera — A. Robane. Produkcja — Lenfilm (ZSRR) 1955.

Film zaczyna się w chwili powrotu Łomonosowa z podróży naukowej za granicę, ukazuje jego konflikt z zaścianym kierownictwem Petersburskiej Akademii i jego starania o utworzenie uniwersytetu w Moskwie. Kończącą sceną filmu jest odjazd uczniów Łomonosowa z Petersburga do Moskwy na stanowiska naukowe w nowokreowanym uniwersytecie (którego dwusetną rocznicę powstania obchodziliśmy w roku 1955).

Spośród różnorodnego dorobku naukowego Łomonosowa film zatrzymuje się dłużej przede wszystkim na wykryciu prawa zachowania materii i obaleniu teorii ciepłika. W przekonujący nie tylko dla fachowca sposób film pokazuje słynne doświadczenia genialnego uczonego, które wskazały na błędy popełnione przez Boyle'a i udowodniły, że przy prażeniu metali „cząstki powietrza spływającego bez przerwy na ciało prażone mieszają się z nim i zwiększają jego ciężar“².

Film pokazuje również doświadczenia przeprowadzane przez Łomonosowa i Richmanna z elektrycznością atmosferyczną oraz śmierć Richmanna, porażonego piorunem w czasie tych doświadczeń. W tych scenach film nie potrafił wskazać na istotę naukową doświadczeń, traktując je raczej anegdotycznie.

Film Rachmanowa i Iwanowa spełnia w pewnej mierze zadanie spopularyzowania wśród szerokiej publiczności postaci i dzieła wielkiego uczonego. Braki scenariusza jak również i nie wznosząca się ponad poprawność reżyseria sprawiają jednak, że siła oddziaływania filmu nie jest zbyt znaczna.

E. Olszewski

A Bibliography of the Pioneers of the Socinian-unitarian Movement in Modern Christianity in Italy Switzerland Germany Holland, compiled by Earl Morse Wilbur. Prefazione di Delio Cantimori, Roma 1950, s. 80, 8 nlb.

Praca wybitnego historyka antytrynitaryzmu jest cennym kompendium dla studiujących dzieje ideologii i myśli filozoficznej antytrynitarzy zachodnich.

Pracę swą podzielił prof. Wilbur na dwa działy; w dziale pierwszym („General works“) rejestruje on opracowania ogólne dotyczące początków myśli antytrynitarzkiej i anabaptystycznej, w części natomiast drugiej („Pioneers of the movement“) daje szczegółowy wykaz bibliograficzny w odniesieniu do wymienionych w tytule krajów, z tym że autor bibliografii wyodrębnił w specjalnym rozdziale anabaptyzm. Na szczególną uwagę zasługuje specjalnie wyodrębniony rozdział o wielkim uczonym i myślicielu hiszpańskim Michale Serwecie (1511—1553), spalonym na stosie w roku 1553 przez ortodoksję kalwińską z powodu głoszenia radykalnych haseł antytrynitarzskich. Dział ten, opracowany z wielkim pietyzmem (na 80 stron bibliografii obejmuje on stron 36), przypomina wielkie zaniedbania na tym polu nauki polskiej, gdyż do tej pory (poza pracą Stanisława Kota zajmującego się jednak tylko związkami myśli Serweta z Polską) nie mamy żadnego studium o znakomitym uczonym i myślicielu-humaniście.

² M. W. Łomonosow, *Połnoje sobranije soczinienij*, tom 2, s. 191 (wydanie Akademii Nauk ZSRR).